А ДЕ БАТЬКОВЕ СЛОВО?

Я чула між знайомим молодим подружжям такий дотепний діалог:

– Хто є головою нашої родини? (їх поки що лише двоє).

Він дуже "шармант" ще:

– Очевидно, що моя жінка.

Вона:

– Ні, не хочу, щоб занадто улягав мені... Преціньтворимо кооперативу на рівних уділах... чи не правда?

Він:

– Справді так; однакову маємо освіту, однаково заробляємо... Лише я фізично сильніший за тебе...

– Тим-то й будеш головою нашої кооперативи... а тому, що голова не може виконувати нічого без попередньої ухвали загальних зборів... то я буду наші "загальні збори"...

Далі пішла звичайна суперечка між закоханими про те, хто має бути головою контрольної ради.

Цей невинний жарт має в основі більше серйозної правди, як його автори думали. Так тепер у світлі дійсності представляється "головство" мужчини в родині.

А тепер дещо зі статистики життя: ось недавно анкета в одній польській школі виказала, що більш як половина дітей загалом не має ніякого відношення до батька. Одна четвертина ще більше радикальна: признає лише маму. Тому що мама і дає удержання, і опікується ними.

Другий приклад: в підготовчій політехнічній школі в Нью-Йорку відбувся обід батьків. Управитель школи др. О. Еллен у своїй промові ствердив великий занепад авторитету батька. Він каже, що в світі є повно пісень, призначених матерям, а мало присвяти батькам, ба навіть співається в одній пісні: "Кожний працює, лише не працює батько".

Др. Еллен обстоює думку, що як довго виховує дитину дім і школа, так довго батько буде важливим чинником у вихованні. Від батька набираються діти постійності (якщо сам її має, – примітка моя), мужності, характерності й пошани до авторитету.

Нас, жінок, остаточно вже не боліла б так дуже справа занепаду батьківського авторитету, якби не одне: зі спадом авторитету батька в родині спадає і відповідальність за моральне виховання дитини. Мушу повторитися (сумно, як уже початкові починають "повторяти") і пригадати свої власні слова з конгресового реферату: "Увага, мамо, бо лише добра дитина має батька! Зла дитина має лише маму, що незалежно від усіх законів дідичності, незалежно від того, яке твій чоловік вів життя перед шлюбом, незалежно від товариства, в яке попаде твоя дитина проти твоєї волі, зла дитина має лише маму, що не вміла її виховати".

А коли йде про мішані подружжя з жінками-чужинками, то ми, українські жінки, ніколи не приймемо від українців – чоловіків чужинок оправдання, що їх діти тому чужі для українського народу, що мають маму-чужинку.

А де ж слово батька, коли йде про національне виховання дитини?

Давніше, коли жінка мала на своїй голові тільки ті три німецькі "К" (кіхе, кірхе, кіндер – кухня, церква, діти), вона могла подекуди зректися участі мужчини в моральнім і національнім вихованні дитини. Міг її менше боліти брак відповідальності з його сторони за ці справи.

Але тепер, коли багато жінок своєю зарібковою працею становлять головне джерело удержання родини, в ім’я добра й щастя в домі мусить жінка жадати від свого чоловіка рівного почуття відповідальності за душу їх дитини.

ЧИ ЖІНКА Й ЛЮБКА В ОДНІЙ ОСОБІ?

Знаємо, вже напам’ять знаємо, що є дві породи жінок: одні призначені для любові, другі для подружжя, себто типові жінки-матері й типові "вічні" любки. Не раз і доводилося чути з уст мужчини-приятеля:

– Панна Х. дуже мила дівчина... незвичайно інтелігентна... в товаристві просто "душа", дотепна, кохана дівчина... але... я з нею не женився б...

Чому?

Багатомовний зниз плечима... бо панна Х. не є жінка до подружжя.

Тому думаємо, що мужчина, женячись з нами, робить нам свого роду "гонор". Це з одної сторони. З другої сторони можемо припускати, що мужчина, женячись з нами, вважає нас за добру... "квочку" для своїх майбутніх курчат.

Можемо з меншою повагою відноситись ми, заміжні жінки, до тих призначених лише для любові: можемо вмовляти в себе і в інших, що це найбільше щастя – пильнувати тільки "родинного вогнища", але коли підглянемо, якими безжурними, якими ще наївно молодими можуть бути наші чоловіки й суджені в товаристві якраз оцих жінок, то не можемо

стрясти з себе легкої, як шлюбний серпанок, заздрості чи завісті: "Боже, вже не пригадую собі, коли так щиро сміявся в моїм товаристві..." – або: "Як давно вже йому так блищали очі!.."

І роздумуємо: чому? Чому чоловік в нашому товаристві "законної" жінки не сміється так? Чому... цілує нас у руку тільки на відхіднім і по обіді (ах, ті "подружні" поцілунки в руку!)?

Мені здається, тому... що ми, заміжні жінки, занадто односторонні в своїй ролі. Занадто лише жінки-дружини. Преціньь, це загальновідомо, що молоді дівчата, що перед своїм заміжжям світ зрушали з його основ своєю життєздатністю й гумором, після шлюбу автоматично натягають на лиця маски "поважних та статочних".

І відразу запилюють у хаті поважну, аж густу атмосферу і... дивуються потім, що їх чоловіки по роках можуть сміятися лише в товаристві інших жінок.

Так замало ми кокетні (а може, лише природні!) у відношенні до своїх рідних чоловіків. Певно, коли чоловік повертається з праці додому на обід перевтомлений, роздражнений, то було б нетактом грати перед ним якогось підлітка, що підскакує на одній нозі. Тоді мусимо бути дійсно лише жінками. Ніжними, вирозумілими аж до материнства. Але коли наш чоловік хоче з нами вибратись на забаву чи запросити когось із своїх товаришів до хати, тоді... найкраще будьмо тими самими, якими були до нашого шлюбу – веселими, жвавими, дотепними, малими.

Не насуплюватись, не строїти "поважної" міни, а просто, весело, з гумором затанцювати з чоловіком чи товаришем його хоч би в светерку, хоч би при патефоні...

Хоче чоловік вибратись кудись з товаришами на прогулку на лещатах і з чемності самої нам пропонує. Хапаймося цієї пропозиції руками й ногами, хоч би й обід того дня мав бути "на сухо", єдино з гарячим чаєм.

На лоні природи, в товаристві молодих людей, з паспортом "спортсменки": чи ж може бути краще тло, щоб на ньому розгорнути перед очима свого чоловіка всю ще нашу молодість і дівочий чар нашої істоти? Чи ж може бути краща нагода, щоб приневолити його до щирого сміху, коли нам лещата стануть "дуба", чи його-таки товариші обкидають нас снігом, що очей не буде видно?

Коли чоловік не любить спорту, коли він старший, то чей же напевно має інші уподобання: музика, письменство, політика, кооперація, освітня ділянка, театр... І тут ніжним, співчутливим відношенням, активною увагою можемо викликати не одне приємне зворушення в свому чоловікові. Напевно це нам оплатиться!

Одначе не робіть "звичаю" з своїх ніжностей до чоловіка. Не раз доводиться бачити, з якою огидливою байдужістю подають жінки свої тлусті ще від котлет уста чоловікові після обіду, що мимохіть думається: здеморалізувало вже цих людей подружжя. Тому навіть у подружжі мусить бути увага за дотиком руки, за гарячішим словом, за палкішим поцілунком... і тому це повинно траплятися доволі рідко, дійсно лише під настроєм хвилини.

Бути дружиною і любкою водночас для свого чоловіка – це, на мою думку, найкращий засіб проти нудьги в цій інституції...

ЗАМАЛО ВИМАГАЄМО

Як вам подобається такий дотеп? Жінка до чоловіка в кав’ярні: "Будь ласка, не надскакуй так коло мене, бо візьмуть нас за нешлюбних".

Ясно, як божий день: ніхто не "впав на голову", щоб надскакувати коло шлюбної, "власної" жінки, старатись, запобігати її ласки, коли її рідні батьки, церква, право, звичаї і так віддали її йому на досмертну "товаришку життя". Ніби пощо ця гра в "цюцю-бабку?"

Питання тільки, чи жінки пізніше не зітхають за цією "цюцюбабкою" і чи не кривавиться їм серце (хоч би по крапельці), як їх чоловіки надскакують іншим жінкам? І хто цьому винен? Жінка. Це сумно, це просто напасть якась, але і в цьому випадку справді винна... жінка.

Замало вимагаємо від своїх чоловіків. Заскоро, добровільно резигнуємо з їх лицарської поведінки супроти нас. Забагато в нас вибачливості для них, забагато ще з тієї уступчивості й покірності, що її дістали в спадку по наших прабабках (серед яких відмінних від наших обставин жили наші бабки!).

Чоловіки наші (чому би то й ні) скоро, занадто скоро привикають до нашої ввічливості. І те, що ми даємо їм "надобов’язково", що хочемо, щоб вони оцінили як спеціальну ознаку нашої до них любові чи ніжності, згодом приймають вони як свою належність, як щось, що їм "обов’язково має бути".

А тепер приклади, приклади, приклади...

Повернеться чоловік пізно з засідання (ах, ті "засідання" – за наших бабок вони інакше називалися!), жінка схоплюється з ліжка, щоб йому пригріти на примусі вечерю, щоб – не дай бог – перехопивши чого зимного, не захворів на шлунок. Чи це її аж обов’язок? Не конечно. Він так само добре може сам розпалити примус, пошукати за пательнею і пригріти собі вечерю. Але, може, жінка хоче показати свою спеціальну до нього уважність, свою ніжність? Тоді – вільно їй це робити. Біда тільки, що він скоро привикне до цієї ввічливості, переверне її на обов’язок: прецінь, як він приходить до хати, йому "має бути" тепла вечеря на столі.

Або: шукає чоловік за чимось по хаті (що звичайно сам десь заподіяв). Скільки разів буває таке, що жінка виймає руку з тіста, яке місить, і помагає йому шукати. Це теж надпрограмова ввічливість зі сторони тієї жінки. Але як мало таких чоловіків, щоб по якомусь часі не звертался до жінки:

– Десь заділася моя запинка від комірця чи записка з останнього засідання, ану пошукай мені.

Або: вчать нас старші, досвідчені жінки не робити "вжитку" з того, як чоловік спізняється на обід, чи на зустріч десь у місті. Прецінь, міг мати різні справи. Але ж той самий чоловік, будучи нашим судженим, на кілька хвилин перед означеною годиною вижидав нас, і тоді ніякі справи не були важніші від побачення з нами!

Ах, ні, мусимо робити власне з таких справ "ужитки", бо ми кажемо собі: тільки не попускати занадто свобідно віжок, тільки не сходити добровільно з п’єдесталу, на який висадила нас уява колись закоханого (тепер, може, вже тільки "любить") чоловіка.

Зрештою, наша народна приповідка розв’язує цю справу куди краще: "На похиле дерево і кози скачуть".

ЧИ НАШІ СИНИ МОЖУТЬ БУТИ НАШИМИ ПОМІЧНИКАМИ?

Можна б на це питання відповісти питанням: чому, властиво, кожна духово й тілесно здорова жінка має тугу за дитиною? Власне: чому хочемо мати дітей? Очевидно, коли візьмемо під увагу і природне почуття, і національний обов’язок, ба навіть закон божий, то все останеться місця ще на одну причину: хочемо мати дитину, щоб був нам приятель на старі літа, загалом, щоб було для кого жити.

Тепер дальші висновки з цього питання: хто ліпший, сердечніший приятель для мами – донька чи син? Тут годі вже відповісти одній за всіх. Я особисто тої думки, що між ніким не може бути такого сердечного, такого щирого духовного зв’язку, як між донькою і мамою. Особливо між дорослою донькою і нестарою мамою.

Але що мають робити ті матері, що їм не хочуть родитися доньки?

Хіба виробляти своїх синів собі на приятелів. Але як? Ото ж і заковика. Над питанням цим ломили собі вже не раз голову письменники й педагоги.

Правда тільки та, що мало батьків є в дружбі з своїми синами, а ще менше матерів. І коли річ іде про голу правду, то винні в цьому таки самі матері. Те відокремлення, що з літами переходить у холодну відчуженість, вводить у взаємовідносини сама мама дуже скоро. Вона не лише не хоче мати зрозуміння для захоплення синка м’ячем чи забавою в "диких індіанів", але ще й власною рукою відсуває його від світу своїх захоплень: хлопчик не може мамі помогти в кухні при митті начиння (власне, будьмо вибачливі й поблажливі до цієї "помочі" нашого чотирьохлітнього приятеля), не може разом з мамою порядкувати в шафі, бо це "не хлоп’яча" робота. І якось так само від себе складається, що такий чотири— чи п’ятилітній приятель, випертий з круга маминих захоплень, шукає пристановища серед ровесників на вулиці.

Оставмо на боці (або на окрему тему), як мститься таке моральне безматеринство хлопців таки на самих матерях, а пригляньмося лише, яким тягарем у пізнішім родиннім співжитті буває для матерів, потім для жінок, той фальшивий розподіл на "мужські" й "жіночі" заінтересування й роботи.

Такий хлопчисько потрапить тижнями ходити з пообриваними ґудзиками чи розпоротою кишенею, бо це "жіноча робота" його обслужити. Так наставила його мама, коли він ще в фартушку бігав.

Пізніше може мама, як то кажуть, на ніс падати під тягарем домашньої праці (бувають такі тяжкі дні в домашній господарці), а синок буде сидіти з заложеними руками й ногами, з цигаркою в зубах, бо, по-перше, це не "мужська робота" – чищення підлоги чи викручування важких хідників у пранні; по-друге, його не привчено до цієї праці, а по-третє... йому в голові не може поміститися, що щось "подібне" можна від нього вимагати.

Тому треба в цьому напрямі нагинати галузку, поки ще дійсно молода. Просто вийти з заложення, що нема "мужської" й "жіночої" праці (до речі кажучи, найкращі кухарі й жіночі кравці все були мужчини), а є лише праця як така в інтересі всієї рідні, якої не можна звалити на одні мамині плечі, тому мусить мамі помогти і донька, і син, і навіть батько.

Це раз. По-друге, синам і чоловікові мусить стати ясно, що ніяка домашня поміч, навіть при кухні чи прання, не може бути приниженням їх гідності вже тим, що її виконує їх мама й дружина. Син повинен бути так вихований, щоб міг з гордістю сказати: "Всяку працю, що її виконує моя мама, не соромлюся і я робити".

Отже, замість заздрити матерям, що мають доньок-помічниць, стараймося в тім напрямі перевиховати своїх синів, а ролі обидвох вирівняються.

ТРОХИ БІЛЬШЕ БАЙДУЖОСТІ...

Воно добре, дуже добре, коли в домі кожна річ має своє місце, коли нічого до крихіточки не змарнується, коли господиня має на всьому своє чуйне око, коли все діється планово й обдумано.

Але хай це добре не приходить у залізний закон, бо тоді можна примінити приповідку про добро, що вилазить боком.

Маємо на думці ту хворобливу печаливість до всяких дрібниць, що її можна помітити в багатьох наших жінок.

Дійсно – хворобливу. Я бачила розумну, багату жінку, що заходилася слізьми на вигляд підгорілого крухого пляцка. (Ви знаєте, як ті всякі "крухі" тіста ласі на припалення). Над нею лебеділи дві доні: адже є масло ще, є сметана, є все потрібне. Можна другий пляцок замісити. Адже нічого не сталося.

Тоді мама підносила свої нещасні очі: як? Як нічого не сталося? А пляцок? Пляцок згорів, чи це нічого не значить?

І якось так сталося, що в три роки зовсім непередбачено помер чоловік тієї пані, а в рік потім син так нещасливо на леді зламав ногу, що назавжди остався трохи калікою...

Але, напевно, це не переконало її, що не варто проливати гірких сліз над пригорілим пляцком, коли стільки дійсних чорних нещасть чигає на людину.

Знала я теж і мужчину, батька двох дітей, який за те, що хлопчик переложив йому папери на бюрку, так збив ременем дитину, що мусили лікаря кликати, щоб заспокоїти вибух плачу в синка.

Безоглядне замилування до порядку? Можливо, але – аджеж той порядок менше вартісний від здоров’я дитини.

Знала теж жінок-господинь, що нагромаджували по своїх шухлядах всі недоноски, всякі кусники неужитків матерії. І не позволяли дитині взяти кусник фаталашка лялі на суконку, а потім несподівано внаслідок нещасливих обставин тратили ввесь маєток, з тими неужитками разом.

Це ті грубші приклади. А скільки їх дрібних, незначних, але докучливих домашнім, як мухи восени.

Скільки-то галасу й мірень у мамці буває з того приводу, що кравчиня не на властивому місці зробила складнику на сукні?

Або скільки-то буває крику й "важкого настрою" в домі з того приводу, що маляр замість на три кольори помалював стіни в десень на два кольори. Правда, мешкання не малюється щомісяця, але невже ж це таке важне?

Але чи треба всі приклади аж вичисляти? Кожна з нас, любі читачки, має їх по вуха. Ні, вище вух.

Я тільки раджу: трохи більше байдужості до дрібничок. Не вирощуймо їх у своїй уяві до велетнів, до таких важних справ, що ради них можна навіть супокоєм і гарним настроєм свого дому жертвувати...

Життя таке коротке, й наші найдорожчі не житимуть завжди з нами й при нас. Тож уважаймо, щоб світлих споминів не притемнювала свідомість, що ми такими дрібницями, незначними, маловартними дрібницями затроювали собі й їм життя тоді, коли воно могло бути таке гарне!

СІЛА МУХА НА НІС...

Найкраще було б, щоб ті мухи загалом не сідали, бо й пощо це?

Коли ж непорозуміння між жінкою і чоловіком має глибше коріння, коли йде про недобір характерів, про різниці в світогляді, в політичних переконаннях, то його отакою мухою – яка звичайно виявляє себе в тому, що "він" чи "вона" захопились губу й цілими днями не відзивається – не проженеш ані не вигладиш.

Поважніші непорозуміння вимагають поважного розглядання справи, й, ще раз кажу, їх не можна "надужиттям" розв’язати.

Іде тут про ті нібито непорозуміння, що, по суті речі, фунта клоччя не варті, а які не раз, власне через оту муху, що любить сісти на сам чубок носа, потраплять на кілька годин, а то й днів, відібрати охоту до життя.

Наприклад, чоловік має звичку (до речі, не зовсім пристойну) при обіді читати газету. Жінка, свідома непристойності цієї звички, дивиться на це читання досить неласкавим оком. Чоловік вичуває це, але не може перемогти себе не докінчити цікавої статті в газеті.

– Ромчику, зупа зовсім вистигне... – починає дуже обережно жінка. Ніби її не сердить те, що він читає, лише журить, що він їстиме холодну зупу.

– Нічого... хай холоне... Я й так гаряче не можу їсти.

Не догадується чоловік. Мляскає кілька разів ложкою по поверхні зупи й знову читає.

– Я тебе просила не раз уже, Романе, щоб ти не читав при столі... Гарний приклад даєш дитині! – каже жінка вже без "Ромчику", досить наказовим тоном, щоб відложити газету. Чоловік і сам розуміє, що не слід перетягати, але...

– Я зараз, Марусечко, зараз... Ще оцей розділ перечитаю...

Зміна тарілок собі й дитині після того, як успіли вже й "друге" з’їсти, наступає з таким канонадним грюкотом, що чоловік у ту мить відкладає газету.

Свідомий того, що він трохи "прошкробався", хоче тепер все направити; живенько хапається за ложку й уже по кількох ковтках усміхається до жінки:

– Ну, Марусенько, зупа "перша кляса". Властиво, що ти дала до неї... дійсно, це цікаво?

Питався так, ніби це справді цікаве для нього.

Мовчанка.

Чоловік переживає кілька хвилин, щоб хмари розійшлися, потім знову пробує заговорити:

– Щось твоє волосся має сьогодні особливий полиск. Ти, може, мила голову?

Мовчанка.

Чоловік не заходить вже "з приємного" боку, але починає наступ від офіційних справ:

– Чи бляхар приходив сьогодні направити рури?

Мовчанка.

Тепер чоловік з грюкотом відсуває тарілку від себе так, що аж вилки падають (масним кінцем) на долівку, на хідник.

Мовчанка.

– Ти чуєш, що я тебе питаюся, чи ні? – вже кричить чоловік. Тоді замість мовчанки жінка чванькувато забирається від стола й "з носом догори" виходить з кімнати.

Чоловік, розлючений, покидає лакоминку на жир мухам і осам, хапається за капелюх і передчасно йде до бюра, щоб... безцільно блукати вулицями, заки виб’є його бюрова година. Жінка з перев’язаною головою кладеться на отоману "любо" відпочивати по обіді.

За вечерею вже обидвоє не відзиваються, хоч він уже й не читає газети. Кожне з них поза тарілкою світа не бачить. Тільки дитини не береться їда. Воно водить сумненькими оченятами від батька до мами й питається ними: "Що сталося з вами? Властиво, що вам?"

Остаточно, колись це "надуття" мусить скінчитись, – тож чи не краще, не розумніше було загалом не починати його?!

1935